

Obsah a poznámky.

Ú v o d (str. 3.).

Hlavním podnětem ku napsání těchto statí byly články Excel. dra F. Fiedlera uveřejněné v „Národních Listech“ a později souborně otištěné ve knize: Základní problémy rakouské správní reformy (nákladem Svazu českých okresů). Články dra A. Meissnera vyšly původně v „Právu Lidu“ a po té pod názvem: Hlas českého sociálního demokrata o krajském zřízení (nákladem děln. knihkupectví). Stati posl. dra K. Rennera (z „Arbeiterzeitung“) vyšly ve knize pod nadpisem „Oesterreichs Erneuerung“. Po uveřejnění mých článků vyšla v časopise „Das neue Österreich“ obsažná studie Exc. hrab. Schoenborna o reformě správy, která uvádí a kritickými poznámkami provází též některé další drobnější stati o naší otázce.

I. Význam správy veřejné (str. 5.).

O významu správy veřejné začátečník se poučí nejspíše z příslušných statí D. Krejčího a Exc. Fiedlera v Laichterově sborníku: „Česká politika“ (red. Tobolka); tamže článek Bráfův je výtečným úvodem do studia samosprávy (v podrobnostech však poněkud nepřesným) a spolu podává přehled pokusů i literatury o reformě správy veřejné u nás vůbec. Výtečná je též stat' Bernatzikova ve sborníku „Systematische Rechtswissenschaft“ (ve sbírce Die Kultur der Gegenwart) a nejnověji článek Kaufmannův ve Stengel-Fleischmann: Wörterbuch des deutschen Staats- und Verwaltungsrechts díl III. (vystihuje zejména výborně rozdíl práva francouzského a německého). Význam státu a práva pro hospodářství a život vůbec, přehled všech hlav-

ních teorií i skutečného vývoje líčí zevrubně a poutavě Jellinek ve Všeobecné státovědě (česky u Laichtera). Pro podrobnější studium správního práva rakouského doporučuje se Pražák (v podrobnostech arci již zastaralý) a Ulbrich, pak z praktických příruček: Schultze: Hilfsbuch zur Einführung in die Praxis etc. 2. vyd. 1913; pro studium zcela podrobné Mischler-Ulbrich: Österr. Staatswörterbuch a Mayerhofer: Handbuch für den polit. Verwaltungsdienst. Význam správy veřejné pro hospodářství stručně a výstižně líčí Horáček v úvodě své učebnice národohospodářské politiky. O postupu zákonodárství a správy od r. 1848 u nás řeč Gollova na slavnostním sjezdu českých měst a okresů dne 2. prosince 1915 a řeč Bráfova na slavnostní schůzi Právníké Jednoty 1908 (otištěna v „Právniku“). Do německého práva správního nejlepším úvodem jest Fleiner (Institutionen), vrcholným dílem je stále O. Mayer: Deutsches Verwaltungsrecht (díl I. ve 2. vyd.); pro podrobné studium shora citovaný Stengel-Fleischmann a Bitter: Handwörterbuch der preuss. Verwaltung. Pro studium francouzského práva správního nejlepší úvod Jèze (Éléments du droit public), zevrubnější zpracování též německy (ve sborníku: Das öff. Recht der Gegenwart); podrobnější a zevrubně k životu přihlížející Berthélémy, pro státovědecké základy Duguit. Do poměrův anglických stručně, výstižně a názorně uvádí Hácha ve studiu o správném soudnictví v Anglii (ve Správném Obzoru II.) a Hatschek (ve sbírce Das öff. Recht d. Gegenwart). Ve všech uvedených knihách a člancích podrobnější poukazy literární.

II. Správa státní a samospráva (str. 13.).

Pro úvod do studia samosprávy knížky Bráfovy a B. Riegrovy (v Polit. knihovně Hlasu Národa) a moje: Práva a povinnosti občana v obci (Za vzděláním). Pro podrobnější studium Pražákovo právo ústavní (částečně zastaralé),

Uhlířův komentář k obecnímu zřízení, téhož Složení a působnost okresního zastupitelstva; z německých spisů zejména Redlich, (Das Wesen d. öst. Komunalverfassung) a Hoffmann: Handbuch für Stadt- und Landgemeinde - Ämter. O krajském zřízení mimo základní dílo B. Riegrovo též jeho článek v „Osvětě“ 1900, stať v Oest. Staatswörterbuch (nyní též v sebraných spisech díl I.) a článek Fiedlerův v České Politice. Do studia samosprávy německé (a samosprávy vůbec) skvělým úvodem je článek Preussův v Handbuch der Politik (a četné jeho články i knihy tamže uvedené); přehled teorií i literatury nejnověji podal Hatschek (ve Stengel-Fleischmannově slovníku). Podrobněji výborný, ale málo známý spis Jebens: Die Stadtverordneten a vycházející Handwörterbuch der Kommunalwissenschaften. Přehled a srovnání poměrů v předních státech kulturních sborník: Samospráva (nákl. Řivnáčovým 1899), spisy německého spolku pro sociální politiku a bruselského mezinárodního sjezdu pro vědy správní 1910. ---

Pro ocenění samosprávy rakouské stačí citovati, co o ní napsal býv. ministr baron Haerdtl, autor vládních studií o reformě správy z r. 1904 a referent císařské komise pro reformu správy ve spisech této komise: Ještě r. 1861... ministr Schmerling.. poukazoval, že pravého života obecního u nás vůbec není... Srovnáme-li s tímto líčením dnešní stav našich obcí, získáme měřítko pro velkolepý rozvoj, kterého dosáhly za posledních 50 let. Nelze tu jen ceniti značné úspěchy správní práce stále pokračující, ale nutno též uznati, že sotva které jiné správní zařízení se tolik vžilo do vědomí všeho lidu jako samospráva neodvislá od úřadů státních. (Příloha 1. ke 3. výroční zprávě str. 1.)

Ke zmínce o stavební policii v Prusku dlužno dodati na vysvětlenou, že tam v této příčině poměry jsou značně odchylné od našich. Nemají tam totiž podrobného zákona jako je náš

řád stavební, nýbrž jen zákon o t. zv. čarách stavebních (Fluchtliniengesetz z r. 1875); zákon ten jedná hlavně jen o řízení při schvalování plánů, ustanovujících jenom polohu a šířku ulic, a o postupu pozemků (jako u nás při parcelaci); tyto plány schvalují obce (ovšem za vlivu a schválení státních úřadů). Naproti tomu všechny ostatní otázky — které u nás upravuje jednak zákon jednak regulační plán — tam upravuje pro každou obec zvláště státní úřad policejní: které území se smí zastaviti, zda souvislými či volnými budovami, továrnami atd., jak velké mají býti dvory, jak vysoké a kolikapatrové budovy, jak velké místnosti, jakých hmot stavebních se smí použiti atd. Toto rozštěpení příslušnosti v otázkách tak těsně souvisejících je zajiště mnohem horší nežli náš dualism a bylo již často důrazně odsouzeno (Preuss, Matthias).

III. Naše správa veřejná za války (str. 27.).

Přehled působnosti naší správy státní za války podávají dva pamětní spisy vydané vládou; o naší samosprávě za války pak mimořádné sjezdy českých okresů dne 11. června 1915 a českých měst dne 18. července 1915, a Věstníky Poradního sboru českých okresů i Svazu českých měst.

IV. Nutnost reformy po válce (str. 35.).

Mimo spisy citované v textu podává i v otázkách hospodářských a správních cenné podněty známá kniha něm. posl. Dra F. Naumanna: Mitteleuropa. K ní však další kritická literatura (přehled její podává Dr. K. Franzl v České Revui).

Ke zmínce o vzrůstu státních vydání budiž dodáno, že dle zpráv později (v „Nár. Listech“ ze dne 6. srpna 1916) uveřejněných činí dosavadní válečná vydání naší říše asi 30 miliard K; z toho připadlo by na Rakousko asi 20 miliard a možno

tudíž zajisté počítati se vzrůstem rozpočtu nejméně o 1 miliardu K větším nežli se předpokládalo v textu. Poznámáno však budiž, že v jiných státech byla vydání ještě mnohem větší. „Neue Freie Presse“ (27. července 1916) odhaduje dosavadní vydání všech válečných států na 225 miliard K, tedy asi tolik, kolik dle odhadů činí veškerá světová zásoba zlata a stříbra vůbec (nejen v mincích)!

V. Reforma správy sama o sobě nestačí (str. 46.).

Velice ostré posouzení dosavadní pruské soustavy, zejména odsouzení rozsáhlého státního dohledu, který prý je „většinou mlácením prázdné slámy“ přinesl úvodní článek v „Berliner Tageblattu“ 27. července 1916 (z pera taj. rady Dra. Curtiusa).

O reformě financí zemských četné články (Fiedlerovy, Pilařovy a j.) v „Obzoru Národohospodářském“, o reformě financí obecních a okresních zpráva na sjezdech českých měst a okresů a ve zmíněných věstnících obou Svazů.

VI. Zlidovění správy veřejné (str. 57.).

O zlidovění ústavy a správy i všeho života nejnověji všestranně a velice vřele (též o poměru k národním menšinám) Vierkandt: Staat und Gesellschaft, 1916. Dodati dlužno, že Preuss — píše pochopitelně dosti tendenčně — líčí anglický demokratism poněkud jednostranně; domácí kritikové, zejména Morley (O kompromisu, česky u Laichtera) nebo Hobhouse (citován v textu) vytýkají velmi důrazně, jak přílišný politický smysl anglický svádí k přehnanému materialismu, praktičnosti bez idealismu atd. O zlidovění armády Wolzendorff: Der Gedanke des Volksheres, 1914 a týž: Politische Kriegsfürsorge, 1915. O otázkách práva volebního velmi pěkný úvod: Menzel: Systeme des Wahlrechtes, 1916, o poměrném právu volebním Sladkovský: Vý-

klad voleb zástupců (nové vydání v Menšinovém sborníku); novější podrobné dílo Cahn: Das Verhältniswahlsystem, 1909 a Barthélemy: L'organisation du suffrage. O referendu nejnověji Fleiner: Entstehung und Wandlung moderner Staatstheorien in der Schweiz, 1916.

VII. Hlavní cesty reformy, zejména myšlenka zřízení krajského (str. 71.).

Samozřejmě nemohou stručné výklady v textu vyčerpati celý problém reformy správní, nýbrž jen heslovitě naznačiti některé hlavní otázky. V podrobnostech dlužno odkázati na literaturu o Körbrových vládních studiích z roku 1904 (viz shora poznámky k čl. I.) a na publikace cís. komise pro reformu správy (přehled a ocenění prací podali m. j. členové její Exc. hrabě Schoenborn v cit. nové revui a prof. Gruber v „Obzoru Národohospodářském“ v říjnu 1915). Literatura o krajském zřízení zvláště uvedena shora; dodati dlužno (v textu zmíněný) Posudek národní rady české z r. 1909.

VIII. Budoucnost samosprávy (str. 88.).

O občanské výchově přednáška Tobolkova (v České Revui 1913) a můj článek v České Osvětě 1916 (tamže literatura). Jinak znalec pozná zajisté, že článek tento inspirován je hlavně též buditeli našimi Palackým a Havlíčkem, a známými spisy o nich a o českém obrození vůbec.

